

“DİRENİŞİN VE UMUDUN BAŞKENTİ ANKARA”¹

Cumhuriyet tarihi boyunca öyküsüne mekan olarak Ankara’yı seçmiş filmlerin üçte birinden fazlası, televizyon dizilerininse neredeyse tamamı 2000li yıllarda yapıldı. Bu, Atılım Üniversitesi’nin desteğiyle bir yıldır sürdürdüğümüz (henüz tamamlanmayan) araştırma projesinin sorguladığı bulgulardan biri: Neden son yıllarda sinema ve televizyon için üretilen dramatik anlatılarda Ankara ile giderek artan bir sıklıkta karşılaşılıyor?

Bu durumu kabaca on yıldır filmlerin/dizilerin sayısında yaşanan genel artış ile açıklamak mümkün değil, zira Türkiye sinemasının en bereketli dönemi olan 1960-1980 arasında çekilmiş binlerce filmin içinde Ankara’ya rastladıklarımızın sayısı bir elin parmaklarını ancak geçiyor. Hatta benzer bir durum televizyon için de geçerli. ‘Ankara dizisi’ gibi bir kategorinin en azından sosyal medyada ortaya çıkmasına vesile olan yapımların, özellikle son beş yıldır, sayısal artışından da öte kazandıkları popülerlik ve bu dizilerin baskın “Ankaralı” karakteri bizi bahsettiğimiz durum üzerine nicel değerlendirmelerden öte, daha kapsamlı bir çerçevede düşünmeye itiyor.

Yukarıdaki soruya verilebilecek en kestirme yanıtlardan biri de mevzunun maddi boyutu ile ilgili. Yönetmen Umut Gelgör (*Yeniden Başla*, 2011) bir röportajında dizi yapımcıları için Ankara’nın daha cazip hale gelmesini şöyle açıklıyor: “Kamu kurumları projelerin hayata geçmesi için desteklerini esirgemiyor. Bu da yapımcıların istediği bir şey”². Gelgör’e göre bir başka maddi etken de şu: “Ankara’yı cazip kılan oyuncu zengini bir kent olması. Çünkü Devlet Tiyatroları ile özel tiyatrolarda görev alan çok sayıda oyuncu hem çok deneyimli hem de yeni yüzler. İşte tüm bu avantajlar bir araya geldiğinde Ankara fark edilmeye başladı.” Ankara, aynı yazıda görüşleri aktarılan Zeki Demirkubuz’un (*İtiraf*, 2001, *Yeraltı*, 2012) ise estetik sebeplerle tercih ettiği bir şehir: “Ankara’nın yaşam biçimi sokak ve caddelerine, sokak ve caddeleri de günlük yaşamına

¹ 2012 yılının Şubat ayında TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi tarafından, yıllık genel kurul toplantısı öncesi düzenlenen forumun başlığı.

² <http://pazarvatan.gazetevatan.com/haberdetay.asp?hkat=1&hid=17072&yaz=G%FCncel>

sinmiş. Bu bir yönetmen olarak bana cazip geliyor ve filmlerimde burayı tercih ediyorum"³.

Bize öyle geliyor ki sorguladığımız duruma ilişkin ne film ve dizi sektöründeki genel büyüme, ne Ankara'nın sunduğu farklı maddi kolaylıklar (hem mekan ve para hem de insan kaynakları açısından) ne de yönetmenlerin kişisel estetik tercihleri tatminkâr bir açıklama sağlayabilir. Neden son on yılda Ankara'nın daha popüler bir anlatı malzemesi olduğu (ki, aslında benzer bir durum edebiyat eserleri için de geçerli) tüm bu faktörlerin ötesinde, daha geniş bir tarihsel-toplumsal-ideolojik tartışma çerçevesi içinde anlaşılmalıdır. Böyle bir tartışmanın, Türkiye'de bir süredir yeniden şekillenmekte olan siyasi-toplumsal güç dengelerini anlamlandırma ve dahası bu mücadelelerin bir parçası olma arayışlarına katkıda bulunacağını düşünüyoruz.

Örneğin, 'Ankara dizisi' deyince ilk akla gelen ve son iki-üç yılda en popüler diziler arasına girmiş yapımlardan ikisinin (*Mor Menekşeler* ve *Behzat Ç: Bir Ankara Polisiyesi*⁴) yaslandığı temel çatışmalardan biri, üzerinden Türkiye toplumsal tarihinin okunabileceği, içinde uzun siyasi/ideolojik çatışmalar dürülü olan bir ikilik: İstanbul'a karşı Ankara. Bu, cumhuriyetin harcına karılmış, yeni rejim ile eskisi arasındaki çatışmayı sadece binada, heykelde, anıtta değil, tahayyülde, ideolojide, özetle de somutlaştıran bir karşıtlık olagelmış. Ahmet Yaşar Ocak'ın ifadesiyle eski rejim pekâla "İstanbul İmparatorluğu" olarak adlandırılabilir. "Çünkü Osmanlı = İstanbul. İmaj bunun çerçevesinde oluşmaktadır. Şehr-i yegâne, bir tek şehir vardır: İstanbul"⁵. Yeni rejimin, yani cumhuriyetin kurucu kadrolarının gözünde ise İstanbul sadece düşmanla işbirliği içinde olan vatan hainlerinin değil, aynı zamanda sorumsuz, zevk düşkünü, günahkar bir güruhun yuvasıdır⁶. Buna karşılık Ankara ise sömürüye karşı başkaldırının, esarete karşı özgürlük mücadelesinin, eskiye karşı yeninin, gericiye karşı ilerici güçlerin ve

³ Ibid.

⁴ Bu kategoriye giren diğer dizilerden bazıları şunlar: *Bizim Evin Halleri* (2001), *Unutma Beni* (2003), *Yuvadan Bir Kuş Uçtu* (2003), *Ne Seninle Ne Sensiz* (2005), *Hisarbuselik* (2006), *Deniz Yıldızı* (2009), *Beni Affet* (2011), *Hayata Beş Kala* (2011), *Yeniden Başla* (2011).

⁵ *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu: Efsaneler ve Gerçekler*, İmge Kitabevi, 2000, 28.

⁶ Atay, Falih Rıfki. *Çankaya: Atatürk'ün Doğumundan Ölümüne Kadar*, Doğan Kardeş, 1969, 134.

modern bir Türkiye projesinin komuta merkezi ve öncüsü rolüyle resmi ideolojinin hem sembolik hem de fiziksel bir nişanesi olarak yüceltilmiştir.

Elbette bu ikili karşıtlık cumhuriyet tarihi boyunca net ve kararlı pozisyonlar olarak varlığını sürdürmedi. Yürütmekte olduğumuz çalışmada da irdelemeye çalıştığımız üzere, çok katmanlı toplumsal-tarihsel süreçlerin bir parçası olarak içinde birçok belirsizliği veya gel-gitleri barındıran, ama Türkiye toplumunun temel bir probleminin (buna, kısaca modernleşme paradigması diyebiliriz⁷) ifadesi olarak alttan alta hep varlığını sürdüren bir ideolojik gerilim hattı olarak görmek mümkün İstanbul-Ankara ilişkisini. Dahası, vurguladığımız dönemde, yani 2000li yıllarda, bu hat üzerindeki gerilimin iyice yükseldiğini gözlemliyoruz. Bu durumu yaratan etkenlerden biri elbette siyasi güç dengelerindeki değişim. Örneğin, Bülent Batuman 1990'lardan itibaren Ankara'ya karşı artan akademik-tarihsel ilginin kaynaklarından birinin cumhuriyetin geleneksel statükosuna yönelik etnik ve dini temelli siyasi tehditlere bir tepki olarak mitik bir anlatıyı canlandırma ihtiyacı olduğunu söylüyor⁸.

Başta sorduğumuz soruya ilişkin bizim iddiamız ise Ankara'nın sadece 'birinci cumhuriyetin' elitlerine ait bir sembol olmaktan öte anlamların taşıyıcısı olduğu yönündedir. Düşüncemiz o ki, son yıllarda Ankara, en azından bazı popüler anlatılarda karşımıza çıktığı şekliyle, kendini mevcut siyasi iktidar karşısında konumlandırıran farklı dinamiklerin (sosyal demokratlardan sosyalist sola geniş bir yelpazeye yayılan) muhalif pozisyonlarına ev sahipliği yapan, bunu da İstanbul karşıtlığı üzerinden kuran anlamlar içermektedir. Yürütmekte olduğumuz çalışmada söz konusu anlamlara dair detaylı analizler sunarak, Türkiye'de özellikle sol muhalefetin geldiği noktayı değerlendirmeye katkıda bulunacak argümanlar geliştirmeyi umuyoruz.

⁷ Geleneksel-modern veya doğu-batı ikiliklerinin özetlediği bu temel problemi Hasan Bülent Kahraman "büyük çatışma paradigması" ("Yitirilmemiş Zamanın Ardında: Ahmet Hamdi Tanpınar ve Muhafazakâr Modernliğin Estetik Düzlemi," *Bir Gül Bu Karanlıklarda: Tanpınar Üzerine Yazılar*, eds. Abdullah Uçman ve Handan İnci, Kitabevi, 2002, 621), Nedim Karakayalı ise "büyük ikilik" ("grand dichotomy") ("An Introduction to the History of Music Debates in Turkey," *Sufism, Music and Society*, ed. Anders Hammerlund, Curzon Press, 2001, 129) olarak adlandırıyor.

⁸ "Early Republican Ankara: Struggle over Historical Representation and the Politics of Urban Historiography," *Journal of Urban History*, 37(5), 2011, 661-679.